

Guide för lärare

Om arbetsmiljö och osund konkurrens för
gymnasieutbildningar inom gröna näringarna

Till dig som lärare

Dina elever är på väg in i en spännande bransch som kännetecknas av självständighet, tradition och yrkesstolthet. Dessvärre är det också en bransch där det inte är ovanligt med skador och sjukdom som kan härledas till bristande arbetsmiljö. Brister som ibland hänger ihop med att man åsidosätter arbetsmiljöarbetet för att vinna fördelar gentemot sina konkurrenter. Det är det som vi kallar för osund konkurrens.

Det är viktigt att eleverna lär känna riskerna redan under utbildningen och där får kunskap om vad de kan göra om de stöter på problem med arbetsmiljön och oseriösa arbetsgivare. Med det här materialet hoppas vi kunna ge dig ett bra och inspirerande stöd som underlättar lektionsarbetet med dina elever.

Till dig som lärare.....	2
Inledning.....	3
Ett enkelt upplägg.....	4
Avsnitt 1 – Arbetsmiljö.....	7
Avsnitt 2 – Osund konkurrens.....	11
Avsnitt 3 – Konsekvenser.....	16
Hjälp oss göra materialet bättre.....	25

Inledning

För att du ska få hjälp att förbereda dina elever för arbetslivet har vi satt samman det här lektionsmaterialet.

De unga i branschen är extra viktiga ur ett arbetsmiljöperspektiv. De löper större risk än andra åldersgrupper att drabbas av olyckor därför att de i högre utsträckning finns inom riskutsatta yrken. Vi ser också de unga i branschen som en viktig grupp i och med att de ännu inte hunnit "smittas" av attityder som "det lönar sig inte att säga ifrån" eller att "en dålig arbetsmiljö är något man får räkna med". På så sätt hoppas vi att de ska kunna ha ett positivt inflytande på sina arbetsplatser och vara stärkta när de börjar det nya arbetslivet.

I slutändan handlar det om att slå vakt om dina elever och trygga deras rätt till ett långt och givande arbetsliv. Ett arbetsliv utan skador eller sjukdomar som skulle kunna förebyggas genom en god arbetsmiljö.

Det här är också ett led i Arbetsmiljöverkets arbete för att motverka osund konkurrens i arbetslivet.

Osund konkurrens, menar vi på Arbetsmiljöverket, råder när företag tänjer på regelverket för att skaffa sig orättvisa fördelar gentemot sina konkurrenter. Det kan handla om att de systematiskt bryter mot reglerna och har det som en del av sin affärsidé. Men oftare handlar osund konkurrens om arbetsgivare som i huvudsak bedriver en seriös verksamhet. En arbetsgivare som av olika skäl känner sig tvingad att göra ett avsteg från sina principer för att kunna vinna en upphandling vid till exempel entreprenad, eller hävda sig i en tuff konkurrens. En undersökning som vi har genomfört visar att en av fem arbetsgivare ser sig tvungen att tumma på sina anställdas arbetsmiljö för att kunna hävda sig i konkurrensen.

Med det här materialet hoppas vi kunna bidra till en sund konkurrens där alla är vinnare. Seriösa arbetsgivare, kunderna och inte minst de anställda.

Ett enkelt upplägg

Vi har skapat ett flexibelt lektionsmaterial som är tänkt att sträcka sig över tre lektionstillfällen. Vi har gjort det enkelt för dig som lärare att använda materialet utefter hur du själv vill lägga upp dina lektioner. Kortare eller längre. Det hela bygger på tre avsnitt, materialet hittar du på av.se/lektionsmaterial.

TIPS

Om du kan avsätta tre lektionstillfällen, som vi rekommenderar, då är det bara att följa lektionsupplägget från början till slut. Vill du bara ge dina elever en lite mer översiktlig bild, med mindre fördjupning och egna reflektioner kan du välja att bara visa film-materialet. Vi rekommenderar dock att du i så fall avsätter lite tid för att diskutera igenom det du visar för eleverna.

Då vi vet att frågan om osund konkurrens kan uppfattas som lite abstrakt, tror vi att det är klokt att börja med att prata allmänt om arbetsmiljöfrågor för att sedan leda in till ämnet osund konkurrens. Det första avsnittet ägnas därför uteslutande åt en orientering i vad arbetsmiljö är och varför en god arbetsmiljö spelar roll.

Under varje avsnitt har vi lagt in ett antal frågor som det är tänkt att eleverna ska få reflektera över. Det enklaste för dig som lärare är antagligen att helt enkelt skriva upp frågorna på tavlan, eller använda vår PowerPoint-presentation som du klickar igenom.

AVSNITT 1 – ARBETSMILJÖ

Handlar om vad begreppet arbetsmiljö innebär och varför arbetsmiljöfrågor är viktiga.

AVSNITT 2 – OSUND KONKURRENS

Handlar om när företag tänjer på regler, till exempel regler som handlar om arbetsmiljö, för att på så vis vinna konkurrensfördelar.

AVSNITT 3 – KONSEKVENSER

Handlar bland annat om hur man som individ kan drabbas, och vad man kan göra om någon konkurrerar på ett osunt sätt.

MATERIALET HITTAR DU HÄR

Allt lektionsmaterial, PowerPoint och filmer hittar du på Arbetsmiljöverkets webbplats, av.se/lektionsmaterial.

LADDA NER
PÅ AV.SE

LEKTIONSMATERIAL BESTÅR AV:

Guide för lärare – Den som du läser nu. Här finns de tre avsnitten med allt innehåll samt anvisningar hur du kan använda det.

PowerPoint – En PowerPoint-presentation. Den följer helt lektionsupplägget och du kan använda den rakt av eller göra justeringar som du själv vill.

Filmer – För att göra lektionerna så smidiga som möjligt för dig som lärare och så intressanta som möjligt för eleverna så har vi tagit fram ett rikt material med filmer som går som en röd tråd genom avsnitten. Alla filmer ligger i PowerPoint-bilderna.

Vi har all respekt för att det kan vara svårt att hitta tid att avsätta för enskilda frågor, även frågor som är så viktiga som de här. Om du känner att du har väldigt lite tid till ditt förfogande men ändå vill ge dina elever en kort orientering om arbetsmiljö och osund konkurrens så har vi markerat de viktigaste filmerna med en grön prick. ● På så sätt kan eleverna få med sig det allra viktigaste på kort tid.

Avsnitt 1

Vad är arbetsmiljö och varför är det viktigt? (Längd ca 2 minuter) ●

Avsnitt 2

Vad är osund konkurrens? (Längd ca 2,5 minuter) ●

Sara – att jobba själv (Längd ca 2 minuter)

Långa dagar (Längd ca 1 minut)

Lyft (Längd ca 2 minuter)

Avsnitt 3

Ronny – det är ett ögonblicksverk (Längd ca 2,5 minuter) ●

Jörgen – ur arbetsgivarens synvinkel (Längd ca 2 minuter) ●

UTÖKAT MATERIAL

Virtual Reality, VR – Det finns en risk att det blir abstrakt när man pratar om osund konkurrens inom gröna näringarna. I själva verket är det oftast väldigt enkla, vardagliga saker som det handlar om.

Vi har gjort en virtual reality-film där man kan kliva in i en en lantbruksmiljö och själv se en del av de faror som kan uppstå i gröna näringarna när man slarvar eller sparar in på arbetsmiljön. Ciceron är Linda Lindorff, känd från ett lantligt TV-program och själv uppvuxen på ett lantbruk.

VR-filmerna ligger på Youtube. Gå in på Arbetsmiljöverket och spellistor och öppna VR-filmer – osund konkurrens.

Så om ni på skolan har tillgång till VR-glasögon eller eleverna själva vill titta hemma finns det alltså en bra VR-film tillgänglig.

Avsnitt 1 – Arbetsmiljö

SAMMANFATTNING

Det här avsnittet kan genomföras på ca 1–1,5 lektionstimme och består av 4 delar.

- Inledning med tips till dig
- Frågor att diskutera i klassrummet
- 1 film att visa
- Möjlig hemuppgift

FILM ATT LADDA NER OCH VISA PÅ LEKTIONEN

- "Vad är arbetsmiljö och varför är det viktigt?" (Längd 1 min 40 sek) ●

INLEDNING

Inled förslagsvis med att berätta att dagens lektion ska handla om arbetsmiljö. Att ni kommer att ha gruppsamtal, öppna diskussioner och titta på film. Om du vill så kan du alltid understryka att det här är en viktig fråga som är en starkt bidragande faktor till hur långt arbetsliv dina elever kommer kunna ha och hur bra de kommer att må i framtiden.

- Beroende på hur din klass är sammansatt och hur långt de kommit med praktik etcetera kan du välja hur du exemplifierar frågorna om arbetsmiljö. Du kan välja att prata generellt om arbetsmiljö eller hämta exempel från skolan eller från den miljö eleverna kommer att befinna sig i sin yrkesroll.

1:1

Fråga: Vad är arbetsmiljö?

Dela in klassen i mindre grupper och låt eleverna diskutera frågan.

Svar: World Health Organization, WHO säger: "Arbetsmiljö är en sammanfattande benämning på biologiska, medicinska, fysiologiska, psykologiska, sociala och tekniska faktorer som i arbetssituationen eller arbetsplatsens omgivning påverkar individen."

Arbetsmiljö kan också beskrivas som de förhållanden som de som arbetar på ett arbetsställe påverkas av.

Lite förenklat kan man säga att arbetsmiljö är den miljö vi vistas i när vi arbetar. Den miljön kan vara säker och hälsosam, men den kan också vara farlig och ohälsosam.

Ett klassrum är också en arbetsmiljö.

1:2

FILM: VAD ÄR ARBETSMILJÖ OCH VARFÖR ÄR DET VIKTIGT?

Visa en kort animerad film. Detta med syftet att snabbt få eleverna att förstå allvaret i ämnet: att människor skadas, att det inte är ovanligt, att det är ett problem i arbetslivet. Vi vill ruska om dem en smula och om möjligt få dem att sätta sig lite rakare i stolen och tänka: "det här kan komma att angå mig".

1:3

FRÅGOR OCH GRUPPDISKUSSION

Fråga: Vad kan det bero på att det är vanligare att unga människor skadar sig på jobbet?

Dela in klassen i mindre grupper och låt dem diskutera frågorna.

Ta gärna en kort **helgruppsdiskussion** om varje svar.

Svar: Unga löper större risk än andra åldersgrupper att drabbas av olyckor därför att de i högre utsträckning finns inom riskutsatta yrken. Det är den avgörande orsaken. Det vill säga det är alltså inte för att man just är ung.

Rangordningen visar att de viktigaste förklaringarna till förhöjd arbetsolycksrisk är yrke följt av arbetsplatsens storlek och näringsgren. Utbildningsnivå och bakgrund har en viss påverkan på risken. Sektor, ålder och kön har en marginell påverkan på risken.

Sedan kan det naturligtvis också handla om saker som att man är ung och att man kanske tycker det är svårt att ställa krav eller säga ifrån. Kanske är det också så att man är i början av sitt arbete, saknar erfarenhet eller inte fått en introduktion.

Även om det är svårt att ge ett entydigt svar på den här frågan är det rimligt att tro att det beror på flera faktorer. Det kan vara svårt att säga ifrån och ställa krav som ung, till exempel "ska jag verkligen klättra på den här stegen?". Man tilldelas ofta de minst kvalificerade arbetsuppgifterna och även dessa kan vara förknippade med risk för skada. Dessutom kan det handla om att man i början av sin karriär helt enkelt är ovan vid sitt arbete och är sämre på att bedöma risker.

De flesta arbetsplatser ska ha rutiner för hur man tar hand om nya medarbetare för att ge dem en så bra och säker start som möjligt på sin anställning. Du kan alltid fråga efter den rutinen.

I riskutsatta yrken måste man dessutom arbeta ännu hårdare med förebyggande åtgärder för att minska riskerna att råka ut för en olycka. Det ska också finnas rutiner för hur man riskbedömer arbetsmiljön (systematiskt arbetsmiljöarbete, SAM).

Fråga: De flesta av er kommer förhoppningsvis arbeta i en god arbetsmiljö, men en del av er kommer upptäcka saker som inte är så bra. Vad gör ni då?

Svar:

- a. I första hand lyfter man problemet med sin arbetsgivare eller chef.
- b. Om det inte hjälper, eller om man tycker det känns läskigt, vänder man sig till den som är skyddsombud på arbetsplatsen.
- c. Om det saknas ett skyddsombud och man är fackligt ansluten, då kan man vända sig till sitt fackförbund. Gäller även på arbetsplatser där det saknas kollektivavtal.

Man kan också vända sig direkt till Arbetsmiljöverket. Det går bra att ringa vår svarstjänst om du har frågor om vilka regler som gäller just för din arbetsmiljö. (Vi kan dock inte svara på frågor som gäller lön.)

Fråga: Det är troligt att många fall av dålig arbetsmiljö aldrig uppmärksammas. Vad tror ni att det kan bero på?

Svar: Det är möjligt att man drar sig för att tala med arbetsgivaren för att man helt enkelt inte vill uppfattas som gnällig. På en liten arbetsplats kanske man uppfattar sin arbetsgivare som en kompis som man inte vill komplicera tillvaron för. Det kan också vara så att man oroar sig för att bli utsatt för repressalier. Men det finns en möjlig orsak till. Om man inte riktigt känner till sina rättigheter blir man osäker och drar sig för att berätta. Samma gäller om man inte är medveten om de risker som finns på arbetsplatsen.

Vad än orsaken är kan man tala med sin arbetsgivare, eller kontakta sitt skyddsombud. Du är också välkommen att höra av dig till Arbetsmiljöverkets svarstjänst.

Fråga: De flesta arbetsplatser uppfyller kraven på en god arbetsmiljö, men en del gör inte det. Vad kan det bero på?

Svar: Vår erfarenhet är att det ofta beror på okunskap, obetänksamhet eller rent slarv. En del arbetsgivare kanske inte förstår sitt ansvar för arbetsmiljön, och är mer intresserade av de praktiska delarna av sin verksamhet. Den här gruppen av arbetsgivare kan man oftast resonera med och förmå att förbättra arbetsmiljön. Det finns dock arbetsgivare som medvetet bedriver sin verksamhet genom att inte vara så noggranna eller helt enkelt fuskar. Detta för att på så sätt kunna skaffa sig ekonomiska fördelar gentemot sina konkurrenter. (Det är ju precis det här som är osund konkurrens och som vi kommer diskutera under avsnitt 2.)

1:4

HEMUPPGIFT

Avsluta gärna lektionen med att ge eleverna en hemuppgift som de kan fundera på till nästa gång. Till exempel:

Till nästa lektion vill jag att ni funderar över vad arbetsgivarna själva har att vinna på att erbjuda sina anställda en bra arbetsmiljö. Likaså fundera på vad man som arbetstagare kan göra för att bidra till en bra arbetsmiljö.

Tips: Be eleverna kolla på av.se för att få inspiration.

Avsnitt 2 – Osund konkurrens

SAMMANFATTNING

Det här avsnittet kan genomföras på 2–3 lektionstimmar och består av 4 delar.

- Inledning med lite tips till dig
- Frågor att diskutera i klassrummet
- 4 filmer att visa
- Möjlig hemuppgift

FILMER ATT LADDA NER OCH VISA PÅ LEKTIONEN

- Vad är osund konkurrens? (Längd ca 2,5 minuter) ●
- Sara – att jobba själv (Längd ca 2 minuter)
- Långa dagar (Längd ca 1 minut)
- Lyft (Längd ca 2 minuter)

INLEDNING

Under det andra avsnittet ska vi börja närma oss ämnet osund konkurrens. När vi på Arbetsmiljöverket pratar om osund konkurrens då syftar vi på alla tillfällen när företag tänjer på regelverket kring arbetsmiljö för att skaffa sig orättvisa fördelar gentemot sina konkurrenter.

Det kan handla om att de systematiskt bryter mot reglerna och har det som en del av sin affärsidé. Men oftare handlar det om att en arbetsgivare, som i huvudsak bedriver en seriös verksamhet, gör ett avsteg från sina principer för att kunna vinna en upphandling, vid till exempel entreprenad, eller hävda sig i en tuff konkurrens.

Det fuskas naturligtvis också med andra saker än just arbetsmiljön (till exempel med skatter, tillstånd med mera). Men det kanske inte är så överraskande att vi på Arbetsmiljöverket riktar in oss på fusk med arbetsmiljö.

Vi vill också vara väldigt tydliga med att de allra flesta arbetsgivare inte fuskar och att det som ser ut som fusk kan bero på okunskap. Det är schyssta arbetsgivare som själva drabbas av osund konkurrens. Det gör att vi känner oss optimistiska och styrkta i vårt arbete att trygga arbetsmiljön för alla i de gröna näringarna.

Under detta avsnitt använder vi bland annat filmer som vi spelat in med en teatergrupp och filmer som handlar om riktiga fall där anställda råkat illa ut till följd av osund konkurrens.

Inled förslagsvis med att anknyta till den föregående lektionen och be några av eleverna att redovisa resultatet av hemuppgiften de fick i slutet på den förra lektionen. Därefter kan det vara lämpligt att introducera begreppet osund konkurrens.

2:1

FILM: VAD ÄR OSUND KONKURRENS?

I filmen förklarar Erna Zelmin-Ekenhem, generaldirektör på Arbetsmiljöverket, vad man syftar på när man talar om osund konkurrens och berättar om det uppdrag Arbetsmiljöverket fått för att motverka detta problem.

För tydlighetens skull kan du efter att ni sett filmen repetera definitionen av osund konkurrens. *"Alla tillfällen då företag tänjer på regelverket angående arbetsmiljö för att skaffa sig orättvisa fördelar gentemot sina konkurrenter."*

En metafor som vi tycker är användbar är problemet med dopning inom idrott. Om några idrottare använder otillåtna medel så är det inte rättvist. Om andra idrottare ser att fuskarna tillåts fuska utan straff, finns det en risk att de ser sig tvungna att också dopa sig. Om alla fuskar så urholkas förtroendet för hela sporten.

Anledningen till att idrottare börjar idrotta är kärleken till sporten och innerst inne vill de spela efter reglerna för att ta reda på vem som verkligen är bäst. Så tror vi på Arbetsmiljöverket att företagarna inom de gröna näringarna också känner.

2:2

GRUPPDISKUSSION

Fråga: Varför tror ni att det finns en del arbetsgivare som fuskar?

Dela in klassen i mindre grupper och låt dem diskutera frågorna. Skriv upp deras svar på tavlan. Ta gärna en kort helgruppsdiskussion om varje svar.

Svar: Det korta svaret är att det i de allra flesta fall rör sig om pengar. Det kan vara att man har hamnat i ett ekonomiskt trångmål och undviker en utgift kopplad till arbetsmiljön för att kunna "klara månaden". Det kan handla om att man drar ner på kostnader för att kunna vinna upphandlingar och kontrakt, och så vidare.

På Arbetsmiljöverket har vi en "tankemodell", man skiljer mellan "svarta" och "grå" företag. I de "svarta" företagen är fusk en del av affärsidén. Man vet om att man bryter mot reglerna och gör det medvetet. De "grå" företagen har en ambition att göra rätt och vill ta ett ansvar gentemot sina anställda, men ibland ser man sig tvungen att tumma på reglerna för att kunna hävda sig i konkurrensen.

Från Arbetsmiljöverkets synvinkel spelar det ingen roll om man är "svart" eller "grå". Fusk är fusk och vårt uppdrag är att bekämpa det. Dock tror vi att de "grå" företagarna går att påverka i en positiv riktning. Inte minst om de får signaler från sina anställda om att de behöver bättra sig.

Fråga: Vad tror ni är den vanligaste anledningen till att man anmäler arbetsolycka som leder till sjukskrivning inom de gröna näringarna?

Svar: De vanligaste anmälda arbetsolyckorna inom jordbruk är olyckor med djur och fallolyckor. Inom skogsbruk är det fallolyckor följt av olyckor med handverktyg (motor-såg och röjsåg bland annat).

Belastningssjukdomar skiljer sig från de andra skadorna som oftast är resultatet av plötsliga, oväntade händelser. Belastningssjukdomar uppkommer oftast genom att man använder fel verktyg eller arbetar i en dålig ställning, dag efter dag ofta i flera år. De här skadorna som uppkommer under lång tid går att förebygga om man bara identifierar dem i god tid och vidtar åtgärder.

2:3

FILM: SARA – ATT JOBBA SJÄLV

Filmen handlar om Sara som råkade ut för en olycka när hon jobbade ensam med mjölkkor.

Kort gruppdiskussion

Fråga: Varför tror ni att somliga arbetsgivare låter sina anställda utföra stora delar av sitt arbete ensamma?

Fråga: Om det är helt omöjligt att jobba fler än en person, finns det några andra sätt man kan se till att det är så säkert som möjligt?

2:4

FILM: LÅNGA DAGAR

Filmen består av spelad scen som handlar om arbetstider och långa dagar. Scenen följs av en företrädare från Arbetsmiljöverket som kommenterar.

Kort gruppdiskussion

Fråga: Känner ni igen det här eller någon liknande situation? Vad kan det bero på? Hur tänker ni kring det?

2:5

FILM: LYFT

Filmen består av spelad scen som handlar om tunga lyft. Scenen följs av en företrädare från Arbetsmiljöverket som kommenterar.

Kort gruppdiskussion

Fråga: Känner ni igen det här eller någon liknande situation? Hur tänker ni kring det? Hur kan man ändra på det?

2:6

GRUPPDISKUSSION

Fråga: Vad tror ni kan vara viktigt för att förebygga så att inte olyckor händer?

Dela in klassen i mindre grupper och låt dem diskutera. Använd gärna riskbedömning som ett sätt att komma fram. Det vill säga att eleverna först försöker identifiera olika risker och utifrån detta finner sina svar.

Svar: Med hjälp av ett systematiskt arbetsmiljöarbete (SAM) kan man organisera verksamheten så att man förebygger många orsaker till ohälsa och främjar god hälsa. För att klara det behöver arbetsmiljöarbetet vara en del av det dagliga arbetet. Genom ett systematiskt arbetsmiljöarbete kan man upptäcka risker innan något hänt, istället för att göra åtgärder efter ett tillbud eller en olycka. Med hjälp av systematiken kan man upptäcka mer av det som är viktigt för medarbetarnas hälsa och det blir tydligt vilka åtgärder som hjälper.

Läs mer på Arbetsmiljöverkets hemsida om SAM och riskbedömning till exempel broschyr ADI 681 *Bättre arbetsmiljö – varje dag*, ADI 460 och 531 (Jordbruk), ADI 664/674 och 689 (Skogsbruk) och kolla checklistor på www.prevent.se. Där får ni bra tips.

För att man ska kunna förebygga så att olyckor inte händer kan det vara flera saker som är viktiga, här är några exempel:

- Att man själv är insatt i riskerna med arbetet, för sin egen och andras hälsas skull.
- Att tänka på vilka specifika risker som finns på sin arbetsplats.
- Inom gröna näringar finns det till exempel gott om verktyg och stora maskiner som kan vara farliga. Det finns tunga och oberäknliga djur som utgör en risk. Arbetsdagarna kan också vara långa och slitsamma, särskilt inom branscher som är säsongsbetonade.

Fler konkreta exempel:

- Om möjligt undvika att arbeta ensam.
- Tänka på hur jag lyfter saker.
- Följa rutinerna som finns på arbetsplatsen.
- Be att få utbildning och instruktioner innan jag börjar använda en maskin.
- Inte ta bort skyddsanordningar. De ska finnas där. (Det är ett brott att ta bort en skyddsanordning.)
- Ta raster och pauser.

2:7

HEMUPPGIFT

Avsluta gärna lektionen med att ge eleverna en hemuppgift som de kan fundera på till nästa gång. Till exempel:

På vilket sätt tror ni att en sund konkurrens kan vara bra för branschen? Försök att komma på så många konkreta exempel som möjligt.

Avsnitt 3 – Konsekvenser

SAMMANFATTNING

Det här avsnittet kan genomföras på 1–2 lektionstimmar och består av 4 delar.

- Inledning med lite tips till dig
- Frågor att diskutera i klassrummet
- 2 filmer att visa
- Ett VR-avsnitt (tillval)

FILM ATT LADDA NER OCH VISA PÅ LEKTIONEN

- Ronny – det är ett ögonblicksverk (*Längd ca 2,5 minuter*) ●
- Jörgen – ur arbetsgivarens synvinkel (*Längd ca 2 minuter*) ●

INLEDNING

Den första lektionen handlade om arbetsmiljöfrågan i stort och om vad Arbetsmiljöverket sysslar med. Under den andra lektionen fick vi lära oss om osund konkurrens. Här under den tredje lektionen ska vi titta närmare på vad osund konkurrens kan få för följder. Både för arbetstagaren, arbetsgivaren och för samhället i stort.

Vi har också i diskussionsdelen tagit med exempelbilder på några arbetsmiljöer där ni tillsammans kan diskutera vad som tycks vara brister och ge förslag på åtgärder.

Om ni har tid och det finns VR-glasögon på skolan finns även en VR-film där man kan prova på att befinna sig i en lantbruksmiljö och följa några olika arbetssituationer.

Inled förslagsvis med att anknyta till den föregående lektionen och be några av eleverna att redovisa resultatet av hemuppgiften de fick i slutet på den förra lektionen.

3:1

Fråga: Vad är arbetsmiljö?

[Det här är mycket riktigt samma fråga som eleverna fick vid den första lektionens början. Du kan gå tillbaka och jämföra med svaren från första lektionen och förhoppningsvis kan du och eleverna tillsammans konstatera att såväl kunskapen som engagemanget för arbetsmiljöfrågor har stigit.]

3:2

FILM: RONNY – DET ÄR ETT ÖGONBLICKS VERK

Filmen handlar om Ronny som råkade ut för en allvarlig olycka när han jobbade med skogsavverkning. Hans olycka visar på farorna med stress i ett yrke som har potentiellt farliga inslag.

Kort gruppdiskussion

Fråga: Hur kunde Ronnys olycka ha undvikits?

Ronny berättar i filmen om hur han upplever att tempot har drivits upp inom hans arbetsfält. Arbetsgivaren är den som har ansvar för arbetsmiljön, men som anställd har man en betydelsefull uppgift att fylla för en sund arbetsmiljö. Det är därför viktigt att man säger ifrån när man upplever att ens arbete kan innebära en fara för en själv.

3:3

FILM: JÖRGEN – UR ARBETSGIVARENS SYNVINKEL

Filmen handlar om Jörgen som driver en gård och ger hans perspektiv på branschen och problemet med osund konkurrens.

Kort gruppdiskussion

Fråga: På vilket sätt tror ni att seriösa arbetsgivare inom gröna näringarna riskerar att drabbas av osund konkurrens?

Fråga: Vad händer med branschen i stort när seriösa arbetsgivare får svårt att konkurrera?

3:4

OSUND KONKURRENS OCH SAMHÄLLET

Det här avsnittet innehåller lite stöd ifall du själv vill prata och utveckla lite.

Ur ett större perspektiv påverkar osund konkurrens fler än den enskilde anställda, arbetsgivaren och branschen. Den påverkar hela samhället, eftersom det är vi alla som får betala kostnaden vid till exempel sjukskrivning. Det finns anledning att tro att företag som sysslar med osund konkurrens inte bara fuskar med arbetsmiljö utan också med svarta löner, skatter och så vidare. Då får samhället in mindre skatt, skatt som också ska användas till att betala sjukvård för den som skadas. En ond cirkel alltså.

Antal anmälda arbetsskador

Bild: Antal anmälda arbetsolyckor med sjukfrånvaro och anmälda arbetssjukdomar, jordbruk.
Källa: AV/ISA

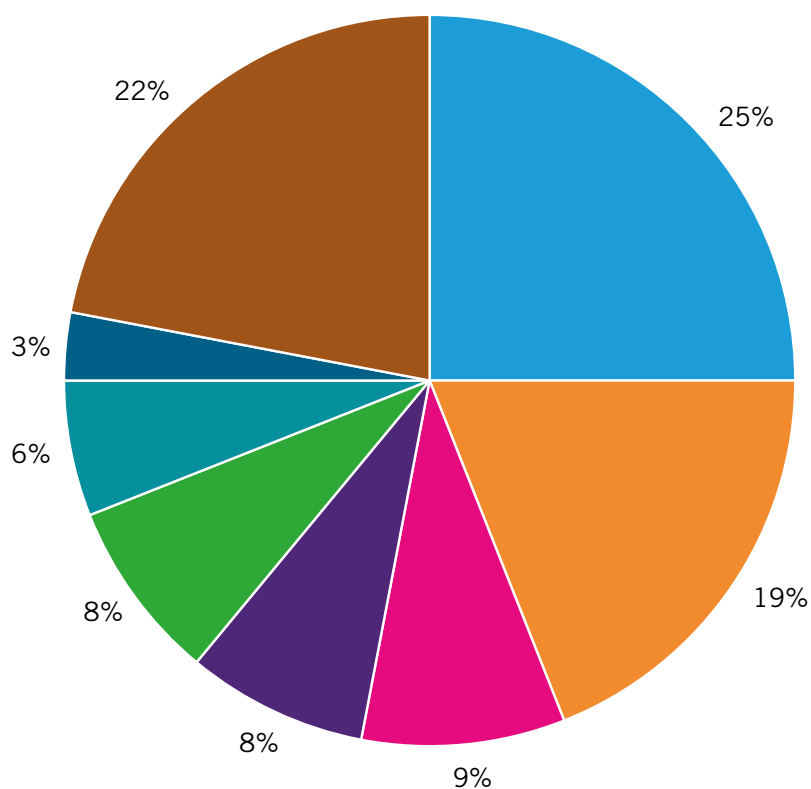
Antal anmälda arbetsskador

Bild: Antal anmälda arbetsolyckor med sjukfrånvaro och anmälda arbetssjukdomar, skogsbruk.
Källa: AV/ISA

Anmällda arbetsolyckor med sjukfrånvaro inom jordbruk (SNI=01) 2013-2017 fördelat på avvikelser. Förvärvsarbetande.

(N=1 109)

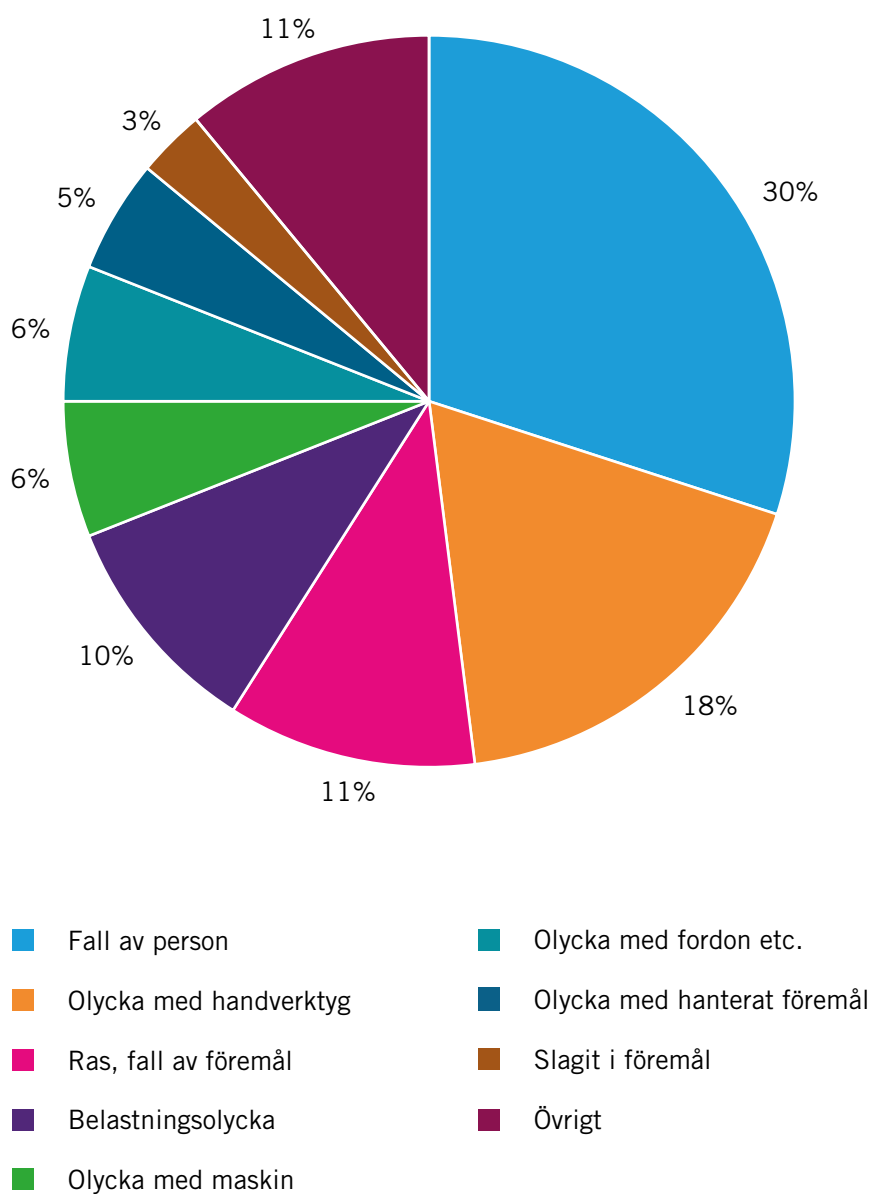

■ Olycka med djur	■ Ras, fall av föremål
■ Fall av person	■ Slagit i föremål
■ Olycka med fordon etc.	■ Övrigt
■ Belastningsolycka	
■ Olycka med handverktyg	

Källa: AV/ISA

Anmällda arbetsolyckor med sjukfrånvaro inom skogbruk (SNI=02) 2013-2017 fördelat på avvikelser. Förvärvsarbetande.

(N=526)

Källa: AV/ISA

3:5

TEST

Nu har det blivit dags för eleverna att bli testade på vad de lärt sig under de gångna lektionerna.

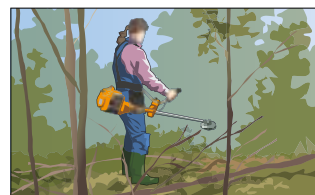
Det gör vi genom att du tillsammans med eleverna går igenom några exempel på arbetsmiljöer. Det finns fyra olika scenarier. "Rörskydd", "Djur inomhus", "Röjsåg" och "Motorsåg". I vart och ett av dessa finns riskmoment. Låt eleverna diskutera.

Rörskydd

Djur inomhus

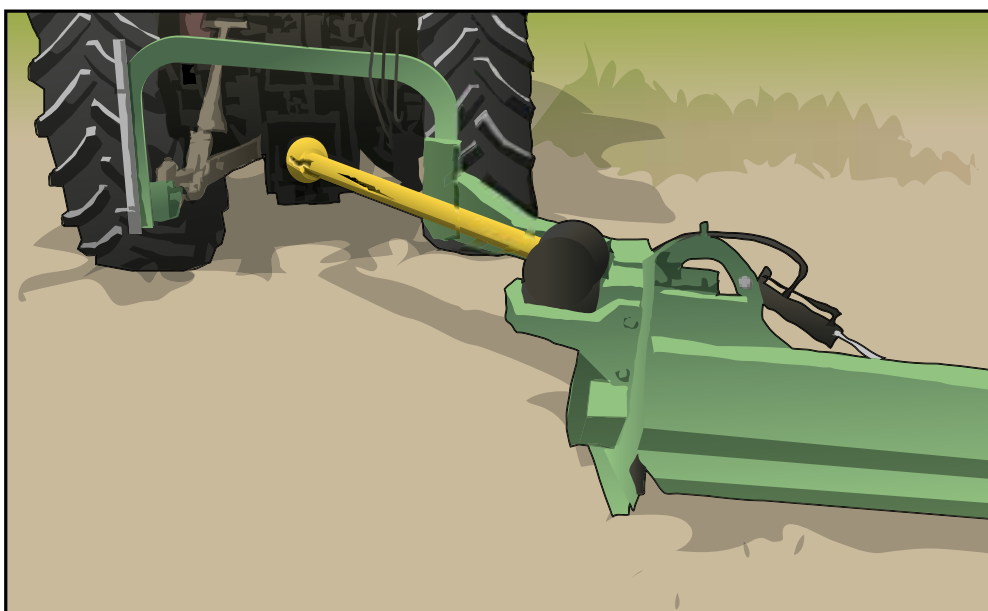

Röjsåg

Motorsåg

RÖRSKYDD **Fråga:** Vad kan vara fel här?

FÖRSLAG:

Trasigt rörskydd: Ser rörskyddet ut så här måste det bytas. Annars är det risk att man fastnar på något sätt. Det är viktigt att man går igenom maskin och skyddsutrustning och byter ut skydd som är defekta eller trasiga innan man tar en maskin i bruk.

DJUR INOMHUS **Fråga:** Vad finns det för risk här?

FÖRSLAG:

Man ska vara säker på att det inte finns en tjur eller ko med liten kalv som kan gå i försvar. En ko med kalv utgör alltid en risk, en del kor har väldigt stark modersinstinkt och gör allt för att skydda sin kalv. Var vaksam och undvik att komma emellan. Det ska alltid finnas säkra reträttvägar eller skyddsanordningar som är lätta att nå om det skulle hända något. Undvik ensamarbete.

RÖJSÅG **Fråga:** Vad finns det för risk här?

FÖRSLAG:

Skyddsutrustning ska användas: hörselskydd, ögonskydd, skyddshjälm om röjningsstammarna är högre än två meter, arbetshandskar, skyddskängor eller skyddstövlar med sågskydd och varselkläder på överkroppen. Tänk på att ha säkerhetsavstånd.

MOTORSÅG Fråga: Vad finns det för risk här?**FÖRSLAG:**

Skyddsutrustningen är korrekt men visiret ska vara nedfällt.

Den som arbetar med en motorkedjesåg ska använda personlig skyddsutrustning, se ADI 664 om arbete i skogsbruk.

Den som arbetar med motorsåg ska ha kunskap och kompetens som motsvarar de arbetsuppgifter som ska utföras.

Undvik ensamarbete.

Tänk på att ha säkerhetsavstånd.

3:6

TILLVAL VR-FILM

Filmen visar en del av de faror som kan uppstå på ett lantbruk när man slarvar eller sparar in på arbetsmiljön.

Ciceron är Linda Lindorff, känd från ett lantligt TV-program och själv uppvuxen på ett lantbruk.

Hjälp oss göra materialet bättre

Det här lektionsmaterialet är ett led i Arbetsmiljöverkets arbete mot osund konkurrens. Vi hoppas att du kommer att uppleva det som ett bra verktyg som kan hjälpa dig föra intressanta och lärorika samtal med dina elever.

Vår ambition är att det här materialet hela tiden ska utvecklas och bli bättre. Vi vore därför tacksamma för synpunkter och kommentarer som du eller dina elever kan tänkas ha. Vill du dela med dig av dina synpunkter så hör av dig till arbetsmiljoverket@av.se (skriv i ämnesraden "Guide för lärare – om arbetsmiljö och osund konkurrens för gymnasieutbildningar"). Har du några frågor angående materialet så besvarar vi även dem via den adressen.

FRÅGOR OM ARBETSMILJÖ

Har du allmänna frågor om arbetsmiljö som inte rör detta lektionsstöd hör av dig till vår svarstjänst på telefon 010-730 90 00.

På alla arbetsplatser med mer än fem anställda ska det finnas skyddsombud. De fungerar som arbetstagarnas representant i arbetsmiljöfrågor.

Skyddsombud ska verka för en bra arbetsmiljö, bevaka arbetsmiljön både när det gäller trivsel och fysiska risker och bevaka att arbetsgivaren uppfyller kraven i arbetsmiljölagen.